

Research Paper

Comparison of Social Anxiety with Bullying – Victim Behavior in Students with and without Learning Disability

Maryam Ezati Babi^{1*} & Seifollah Aghajani²

1. PhD student, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardebil, Iran.

2. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardebil, Iran.

Citation: Ezati Babi, M. & Aghajani, S. (2022). [Comparison of Social Anxiety with Bullying - Victim Behavior in Students with and without Learning Disability (Persian)]. *Journal of Learning Disabilities*, 12(1):62-72. <https://doi.org/10.22098/jld.2022.7793.1837>

doi: 10.22098/jld.2022.7793.1837

Article Info:

Received: 2020/09/24

Accepted: 2022/10/07

Available Online: 2022/12/19

Key words:

Social Anxiety,
Bullying– Victim
Behavior, Learning
Disability.

ABSTRACT

Objective: This study aimed at comparison of social anxiety with bullying–victim behavior in students with and without learning disability.

Methods: The method of the study was descriptive and it was a causal– comparative one. The statistical population of the study included all students with learning disabilities who referred to the educational centers of Germe city in the 2019–2020 academic year and normal students (without learning disorder) of the same city, of whom 60 people (30 people with learning disabilities and 30 people without learning disabilities) were selected by available sampling method.

Results: For collecting the data social anxiety questionnaire and OIvicious bullying–victim questionnaire were used. Multivariate analysis of variance (MANOVA) was used to analyze data. The results of variance showed that there was a significant difference between the two groups in social anxiety and bullying – victim behavior ($P < 0/001$). In other words, the results showed that the level of social anxiety in the group of students with learning disabilities was higher than the group of students without learning disabilities and to the level of bullying – victim behavior in the group of students with learning disabilities was more than the group of students without learning disabilities.

Conclusion: The results of the study showed that students with learning disabilities have a higher risk of developing behavioral problems (bullying–victimization). Therefore, academic programs to parents and educators are necessary to prevent behavior disorders and on time diagnosis and treatment of them.

Extended Abstract

1. Introduction

Learning disability is one of the biggest and perhaps the most controversial categories of education (Ashkani & Heidari, 2014). In fact, learning disability is a condition in which a person is deficient in the development of academic skills in the fields of reading, mathematics or writing (Afrooz, Ghasemzadeh, Taziki, Mohajerani & Dalvand, 2014).

In DSM 5, learning disabilities have been renamed data-specific learning disabilities, and reading disabilities, writing disabilities, and math disorders, each of which was previously considered an independent disorder, now are included as a specific learning disability specifier (Ganji & Ganji, 2013). One of the variables that is likely to be disturbed due to the presence of specific learning disorder problems in students is social anxiety (Freilich & Shechtman, 2010). Anxiety is considered abnormal when it is in response to situations that are difficult to cope with (Bolboli, Habibi & Rajabi, 2013).

*Corresponding Author:

Maryam Ezati Babi

Address: PhD student, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardebil, Iran.

Tel: +98 (45) 32642700

E-mail: Maryam.ezatibabi@gmail.com

Social anxiety refers to anxiety with the experience of panic that occurs in interpersonal situations with performance (Qavami, Fatehizadeh, Faramarzi, Nouriamanzadeh, 2013; Bahrami, Abolghasemi & Narimani, 2012). Researchers have noticed psychosocial issues among people with learning disabilities for a long time. These issues are caused by nervous problems and lead to academic failures, which in turn lead to increased feelings of frustration, anger, guilt, or shame, which can lead to social anxiety, depression, or low self-esteem to follow (Mcbrayer, 2012). Abbasi (2016) compared social anxiety in students with and without special learning disabilities in his research. The results showed that there is a significant difference between the two groups in social anxiety. Hasanvand amoozadeh, Hasanvand amoozadeh & Hasanvand amoozadeh, (2013) also showed in his research that these students (learning disability) suffer from social anxiety. Another variable associated with learning disabilities is bullying-victim behavior. Bullying at school is one of the most problematic behaviors in adolescence that has recently attracted the attention of researchers in the field of educational psychology (Patchin & Hinduja, 2011). The results of some studies showed that people with disabilities reported their school experience horrific. They reported that they did not receive any help for their educational problems and were ridiculed by their peers, which can be a matter of self-respect and reduce the self-concept of these children and provided the ground for negative internal and external reactions (Leary, Schrendorfer & Haupt, 1995). That can be

considered in line with the findings of Yu et al (2006), Shahim (2003) and Bryan et al (1983). The aim of this study was to compare social competence with bullying- victim behavior in students with and without learning disabilities.

2. Materials and Methods

This research was applied in terms of aim and descriptive- causal- comparative in terms of information collection way. The statistical population included all male and female high school students in Germi City in the academic year of 2019-2020. From this population, 60 individuals (30 normal students) were selected by multi-stage cluster sampling method and (30 students with learning disabilities) by available method.

3. Results

Results of multivariate analysis of variance for general comparison of groups on mean scores of the studied variables gave in Table 1. Multivariate analysis of variance (MANOVA) was used for inferential analysis and to test the research hypotheses. The result of the value (sig) in the table is 005. This means that there is a relationship between the named variable. In the other words, the results showed that the level of social anxiety in the group of students with learning disabilities was higher than the group of students without learning disabilities and to the level of bullying-victim behavior in the group of students with learning disabilities was more than the group of students without learning disabilities.

Table 1. Results of multivariate variance on mean social anxiety, victim behavior and bullying behavior in students with learning disabilities

Sources	Dependent variable	SS	Df	MS	F	Sig	Eta
Group	social anxiety	3124/817	1	3124/817	13/210	0/001	0/186
	victim behavior	190/817	1	190/817	8/605	0/005	0/129
	bullying behavior	205/350	1	205/350	73/144	0/000	0/558
Error	social anxiety	13720/167	58	236/555			
	victim behavior	1286/167	58	22/175			
	bullying behavior	162/833	58	2/807			
Total	social anxiety	201549	60				
	victim behavior	10141	60				
	bullying behavior	6631	60				

4. Discussion and Conclusion

The aim of this study was to compare social anxiety with bullying-victim behavior in students with and without learning disabilities. The results of this study showed that the mean scores of social anxiety and bullying-victim behavior were significantly higher in students with learning disabilities than normal students. Findings indicate that there is a difference in the score of social anxiety of students with and without learning disabilities. These students experience more anxiety in social situations and especially at school, which affects their performance, and as a result, they get poor results, which causes low self-efficacy and self-esteem in these students which cause them to enjoy less social health. In other words, high anxiety in social and school situations interferes with the performance of students with learning disabilities, and as a result, by obtaining poor results, they adopt a negative view of themselves and others, which causes less participation and connection with others and as a result are less likely to be accepted and supported by others.

Another result of the present study is the difference in the score of bullying- victim behavior of students with learning disabilities and normal that the score of bullying – victim behavior is students with learning disabilities is higher. These finding can be considered in line with those of [Leary et al \(1995\)](#), [Kissner et al \(1989\)](#), [Shahim \(2003\)](#), [Bryan \(1983\)](#), [Hughes et al \(1995\)](#) and [Yu et al \(2006\)](#). Also [Yu et al \(2006\)](#) found that children with learning disabilities are twice like children without learning disabilities to have high levels of behavioral problems. Learning disabilities

are one the most effective underlying causes of bullying behaviors. Students are also at risk for learning disabilities. In explaining this result, it can be said that researchers, in view of the above and also the lack of research in this field, and the high prevalence of learning disabilities in students, economic, social, educational and family burned and harmful consequences of these disorders, seek to help identify better and ultimately appropriate treatment and education strategies.

5. Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All ethical principles were considered in this article. The participants were informed about the purpose of the research and its implementation stages. They also assured about the confidentiality of their information and were free to leave the study whenever they wished, and if desired, the research results would be available to them.

Funding

This study has not received any financial support from any organization or institution.

Authors' contributions

All authors have participated in the design, implementation and writing of all parts of the research.

Conflicts of interest

According to the authors of this article, there is no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

مقایسه اضطراب اجتماعی با رفتار قلدری - قربانی در دانش آموزان با و بدون ناتوانی یادگیری

مریم عزتی بایی^{۱*} و سیف الله آقاجانی^۲

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
 ۲. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

چکیده

هدف: هدف این پژوهش مقایسه اضطراب اجتماعی و رفتار قلدری- قربانی در دانش آموزان با و بدون ناتوانی یادگیری خاص بود.
روش‌ها: طرح پژوهش توصیفی از نوع علی- مقایسه‌ای است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان مبتلا به اختلال یادگیری مراجعه کننده به مراکز آموزشی شهرستان گرمی در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۹ و دانش آموزان عادی (فاقد اختلال یادگیری) همان شهر بودند که از بین آنها تعداد ۶۰ نفر (۳۰ نفر مبتلا به ناتوانی یادگیری و ۳۰ نفر بدون ناتوانی یادگیری) با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه اضطراب اجتماعی و پرسشنامه قلدری- قربانی اولویوس استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل واریانس چندمتغیره (مانوا) استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج تحلیل واریانس نشان داد که بین دو گروه در اضطراب اجتماعی و رفتار قلدری- قربانی تفاوت معناداری وجود دارد ($P < 0/001$)؛ بدین ترتیب که اضطراب اجتماعی در دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری بیش‌تر از دانش آموزان عادی است و همچنین رفتار قلدری- قربانی در دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری بیشتر از دانش آموزان عادی است.

نتیجه‌گیری: نتایج مطالعه نشان داد که دانش آموزان با ناتوانی یادگیری خطرپذیری بیشتری برای ابتلا به مشکلات رفتاری (قلدری- قربانی) دارند. از این رو ارائه برنامه‌های آموزشی به والدین و مربیان به منظور پیشگیری از بروز اختلال‌های رفتاری و تشخیص و درمان به موقع آن ضروری است.

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۹/۲۸

کلیدواژه‌ها:

اضطراب اجتماعی، رفتار قلدری- قربانی، ناتوانی یادگیری.

مقدمه

شده‌اند (گنجی و گنجی، ۱۳۹۲). به طور تقریبی ۵ درصد دانش آموزان مدرسه‌های عمومی آمریکا دچار نوعی اختلال یادگیری هستند (آلتراس، ۲۰۰۷؛ به نقل از نریمانی، رجبی، افروز و صمدی خوشخو، ۱۳۹۰). کودکان با اختلال یادگیری، هوش نزدیک به متوسط یا بالاتر دارند، آن‌ها هم معما و هم متناقض هستند، به طور معمول، این کودکان در مدرسه مشکلات زیادی دارند، اصطلاح یادگیری دلالت بر این دارد که آن‌ها برای یادگیری مطالب ساده تلاش بیش از حدی می‌کنند و نیاز به حمایت‌های جبرانی دارند تا در مدرسه موفق شوند (لرنر^۳، ۲۰۱۲).

ناتوانی یادگیری^۱، یکی از بزرگ‌ترین و شاید جنجال برانگیزترین مقوله‌های آموزش و پرورش است (اشکانی و حیدری، ۱۳۹۳). در واقع ناتوانی یادگیری حالتی است که در آن فرد در پیشرفت مهارت‌های تحصیلی، در زمینه‌های خواندن، ریاضیات و یا نوشتن نقص دارد (افروز، قاسم زاده، تازیکی، مهاجرانی و دالوند، ۱۳۹۳). در پنجمین ویراست راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی^۲ (DSM-5)، اختلال یادگیری به اختلال یادگیری خاص تغییر نام و ماهیت داده و اختلال خواندن، اختلال نوشتن، و اختلال ریاضی، که هر یک در قبل یک اختلال مستقل و مجزا محسوب می‌شد، اکنون به عنوان یک اسپسیفایر در اختلال یادگیری خاص گنجانده

1. Learning disability
2. The fifth edition of the diagnostic and statistical guide (DSM-5)
3. Lerner

* نویسنده مسئول:

مریم عزتی بایی

نشانی: دانشجوی دکتری روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

تلفن: ۰۲۲۶۴۲۷۰۰ (۴۵) ۹۸+

پست الکترونیکی: Maryam.ezatabi@gmail.com

ناتوانی‌های یادگیری

قرار گیرد (گردلر و اولونوس^۱، ۲۰۰۳). قربانیان قلدری بسیار مضطرب و ناامن‌تر از دانش‌آموزان معمولی هستند. به وسیله سایر دانش‌آموزان مورد حمله قرار می‌گیرند و واکنش آن‌ها در برابر آزار و اذیت دیگران گریه کردن و انزواطلبی است. قربانیان از عزت نفس پایین رنج می‌برند و نسبت به خود و موقعیت‌ها نگرش منفی دارند. آن‌ها احساس احمق بودن، خجالت‌زدگی و عدم جذابیت دارند و در محیط مدرسه تنها و طردشده هستند (گلیو، فان، کاتن و ریوارا^۲، ۲۰۰۸). مسأله قلدری در مدارس و قربانیان آن، موضوع پژوهش‌های بسیاری در طی سال‌های اخیر بوده است؛ با این حال، این معضل پرمخاطره که می‌تواند روند یادگیری را مختل سازد و پیامدهای شخصیتی و اجتماعی نامطلوبی به بار آورد کاملاً روشن است که اگر خواهان جامعه‌ای عاری از خشونت هستیم، باید به قلدری به عنوان پیش‌درآمدی بر خشونت‌های بیشتر، و کاهش یادگیری در تحصیلات به شکل کاملاً علمی پرداخته شود. نتایج برخی از پژوهش‌ها (هوقز و داومن^۳، ۱۹۹۵ و کیشتر و گاتلین^۴، ۱۹۸۹) نشان داد که افراد با ناتوانی یادگیری تجربه مدرسه خود را هولناک گزارش کردند. آن‌ها گزارش کردند که هیچ کمکی برای مشکلات تحصیلی خود دریافت نمی‌کردند و مورد طرد و تمسخر همسالان خود قرار می‌گرفتند، که این امر می‌تواند حرمت خود و خودپنداشت این کودکان را کاهش دهد و زمینه بروز واکنش‌های درونی و بیرونی منفی را فراهم سازد (لری، اسپروندرر و هاپت^۵، ۱۹۹۵). نتایج پژوهش یو، بوکا، کورمیک، فیتزموریک و ایندورخیا^۶ (۲۰۰۶) حاکی از این بود که کودکان با ناتوانی یادگیری نسبت به کودکان بدون ناتوانی یادگیری دو برابر بیشتر احتمال دارد که سطوح بالایی از مشکلات رفتاری نشان دهند.

با توجه به اینکه کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری از مشکلات رفتاری در رنج هستند، بررسی میزان شیوع این اختلالات به صورت جزئی در آن‌ها و مقایسه مشکلات رفتاری آن‌ها با کودکان عادی از اهمیت ویژه‌ای برای پژوهشگران، روان‌شناسان و مشاوران مشغول به فعالیت در زمینه مشکلات روانشناختی این کودکان برخوردار است؛

1. social anxiety
2. Freilich & Shechtman
3. Mcbrayer
4. Bullying - Victim
5. Patchin & Hinduja
6. Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton & Scheidt
7. Lee
8. Gredler & Olweus
9. Glew, Fan, Katon & Rivara
10. Hughes & Dawson
11. Kisner & Gatlin
12. Leary, Schrendorfer & Haupt
13. Yu, Buka, Mc Cormick, Fitzmaurice & Indurkha

یکی از متغیرهایی که احتمالاً به دلیل وجود مشکل‌های اختلال یادگیری خاص در دانش‌آموزان مختل شود، اضطراب اجتماعی^۱ است (فریلیچ و شچمن^۲، ۲۰۱۰). اضطراب هنگامی نابهنجار محسوب می‌شود که در پاسخ به موقعیت‌هایی باشد که کنار آمدن با آن مشکل است (بلبلی، حبیبی و رجبی، ۱۳۹۲). اضطراب اجتماعی به اضطراب یا تجربه هراس که در موقعیت‌های میان فردی یا عملکرد ایجاد می‌شود، اطلاق می‌گردد (قوامی، فاتحی‌زاده، فرامرزی، نوریا، نمازاده-ئی، ۱۳۹۳؛ بهرامی، ابوالقاسمی و نریمانی، ۱۳۹۲). محققان از مدت‌ها پیش متوجه مسایل روانی اجتماعی در میان افراد مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری شده‌اند. این مسایل از مشکل‌های عصبی ناشی و به شکست‌های تحصیلی منجر می‌شود که این عامل به نوبه‌ی خود به افزایش احساس سرخوردگی، خشم، غم و یا شرم منجر می‌شود که می‌تواند اضطراب اجتماعی، افسردگی و یا عزت نفس پایین را به دنبال داشته باشد (مک بریر^۳، ۲۰۱۲). عباسی (۱۳۹۴) در پژوهش خود به مقایسه اضطراب اجتماعی در دانش‌آموزان با و بدون ناتوانی یادگیری خاص پرداخت. نتایج نشان داد که بین دو گروه در اضطراب اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد؛ به عبارت دیگر دانش‌آموزان مبتلا به اختلال یادگیری نسبت به گروه سالم در مؤلفه‌های اضطراب اجتماعی نمره بالاتری کسب کردند. در پژوهش باعزت (۱۳۸۷) مشخص شد که اضطراب و افسردگی نقش تعیین کننده‌ای در پیش‌بینی نارساخوانی و مؤلفه‌های آن (سرعت، دقت و درک خواندن) دارد. حسنونند عموزاده، حسنونند عموزاده، حسنونند عموزاده و قدم پور (۱۳۹۲) نیز در پژوهش خود نشان دادند این دانش‌آموزان (ناتوان یادگیری) از اضطراب اجتماعی رنج می‌برند. از متغیرهای دیگر که می‌تواند با ناتوانی یادگیری ارتباط داشته باشد، رفتار قلدری-قربانی^۴ است. قلدری در مدرسه از رفتارهای مشکل ساز دوره‌ی نوجوانی است که اخیراً توجه پژوهشگران حیطه روان‌شناسی تربیتی را به خود معطوف ساخته است (بت چین و هیندوجا^۵، ۲۰۱۱). قلدری رفتاری پرخاشگرانه یا آزاردهنده تعمدانه است که توسط یک فرد یا یک گروه از افراد در یک دوره‌ی زمانی به صورت مکرر اعمال می‌شود و شامل عدم توازن قدرت است (نانسل، اوریک، پیلا، روان، سیمونز و اسپیدت^۶، ۲۰۰۱) و در قالب رفتارهای جسمانی و ارتباطی پدیدار می‌شود (لی^۷، ۲۰۱۰). مفهومی که ارتباط بسیار نزدیکی با قلدری دارد، قربانی شدن است. قربانی قلدری یعنی اینکه یک دانش‌آموز به سبب فشارها و فعالیت‌های منفی یک یا چند دانش‌آموز دیگر به کرات مرتکب قلدری شود و یا به عنوان قربانی در مقابل رفتارهای قلدری، مورد تهدید و آزار و اذیت

ناتوانی‌های یادگیری

همچنین با توجه به اینکه در پژوهش‌های قبلی مخصوصاً در داخل کشور به مقایسه اضطراب اجتماعی با رفتار قلدری-قربانی در کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری پرداخته نشده است، نتایج این پژوهش، دانش موجود در این زمینه را ارتقا می‌بخشد. با توجه به آنکه کاهش اضطراب اجتماعی و رفتار قلدری-قربانی در تمام اقسام جامعه و به ویژه دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری، باعث پیشرفت و سلامت روان می‌شود، ضرورت انجام این پژوهش احساس می‌شود. با توجه به مطالب فوق، هدف از انجام پژوهش حاضر، پاسخ دادن به این سؤال است که: آیا از نظر اضطراب اجتماعی و رفتار قلدری-قربانی بین دانش‌آموزان مبتلا به اختلال یادگیری خاص و بهنجار تفاوت معناداری وجود دارد؟

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، توصیفی از نوع علی-مقایسه‌ای (پس‌رویدادی) است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان (دختر و پسر) پایه متوسطه اول مبتلا به ناتوانی یادگیری و دانش-آموزان عادی شهرستان گرمی که در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۹ مشغول به تحصیل بودند، تشکیل دادند. دانش‌آموزان مبتلا به ناتوانی یادگیری براساس تشخیص مرکز ناتوانی‌های یادگیری شهرستان گرمی به عنوان دانش‌آموزان مبتلا به ناتوانی یادگیری تشخیص داده شده بودند (۳۰ نفر). با توجه به پایین بودن حجم جامعه مربوط به دانش‌آموزان مبتلا به ناتوانی یادگیری، در این پژوهش کل آنان به عنوان نمونه پژوهش به روش نمونه‌گیری در دسترس در نظر گرفته شدند (۳۰ نفر). از میان دانش‌آموزان عادی نیز ۳۰ نفر از نظر جنسیت، پایه تحصیلی و شهر محل سکونت با نمونه مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری هم‌تا شدند. به منظور جمع‌آوری اطلاعات از ابزارهای زیر استفاده شد:

پرسشنامه اضطراب اجتماعی^۱: این مقیاس را لاجرسا در سال ۱۹۹۸ ساخته است. این مقیاس ۱۸ آیتم دارد و از سه زیرمقیاس ترس از ارزیابی منفی، اجتناب اجتماعی و اندوه در موقعیت‌های جدید و اجتناب اجتماعی و اندوه عمومی تشکیل شده است. ضریب پایایی بازآزمایی (در فاصله ۳-۷ روزه) در دامنه‌ای از ۰/۸۹ تا ۰/۹۴ و ضریب آلفای کرونباخ در دامنه‌ای از ۰/۹۰ تا ۰/۹۴ گزارش شده است. لاجرسا^۲ و لویز (۱۹۹۸) ضریب آلفای کرونباخ خرده‌مقیاس‌های ترس و اجتناب را به ترتیب ۰/۹۱ و ۰/۸۹ گزارش کردند. **استوار و رضویه (۱۳۹۲)** ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی بازآزمایی این مقیاس را به ترتیب ۰/۹۳ و ۰/۸۷ گزارش کرده‌اند.

پرسشنامه قلدری-قربانی اولویوس^۳: برای سنجش قلدری در مدرسه از نسخه ترجمه شده پرسشنامه قلدری اولویوس (۱۹۹۶) استفاده شد. پرسشنامه قلدری/قربانی از سری پرسشنامه‌های خود گزارش‌دهی است که در سال ۱۹۸۶ توسط دان اولویوس ساخته شد و در سال ۱۹۹۶ مورد تجدید نظر قرار گرفت. این پرسشنامه شامل ۴۰ سؤال در مقیاس لیکرت است که به تجربیات دو ماه گذشته مربوط به قلدری افراد می‌پردازد. سؤالات اولیه پرسشنامه شامل مواردی است که میزان احساسی دانش‌آموز درباره ایمنی در مدرسه، ادراک فرد از در دسترس بودن حمایت اجتماعی در یک مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت می‌سنجد. روایی و پایایی پرسشنامه از طریق اجرا در گروه ۵۰۰۰ نفری از دانش‌آموزان دختر و پسر ۱۱-۱۶ ساله نروژی در سال ۱۹۹۴ توسط سازنده پرسشنامه از طریق همبستگی درونی ۰/۸ و ۰/۹ گزارش گردید. در ایران نیز این پرسشنامه در سال ۱۳۸۹ توسط شهریار فر بر روی ۲۸۰ نفر از دانش‌آموزان دختر و پسر ۱۵-۱۳ ساله اجرا شد و پایایی آن از دو طریق آزمون-آزمون مجدد و همسانی درونی بررسی شده است که به ترتیب برای مقیاس قربانی شدن ۰/۶۵ و ۰/۷۴ و برای مقیاس قلدری ۰/۷۴ و ۰/۷۸ گزارش شده است. اعتبار این پرسشنامه نیز به دو طریق اعتبار محتوایی و همبستگی بین خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه بررسی و نتیجه نشان داد که خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه یا هم‌همبستگی رضایت بخشی را دارا هستند (شهریاری، ۱۳۸۹؛ نقل از کیانی راد، ۱۳۸۹). در این بررسی نیز آلفای کرونباخ برای مقیاس قربانی شدن ۰/۸۴ و برای مقیاس قلدری ۰/۶۱ به دست آمد.

روش اجرا

شیوه اجرا در این پژوهش، به این صورت بود که محقق با تهیه معرفی نامه از طرف دانشگاه و با کسب اجازه از سازمان آموزش و پرورش شهرستان گرمی و مشخص نمودن نمونه در مدارس راهنمایی شهرستان گرمی حضور یافت. برای مقایسه این کودکان با کودکان بدون مشکلات یادگیری هم‌تاسازی صورت گرفت. بدین ترتیب با مراجعه به مدرسه‌ای که دانش‌آموزان مبتلا به اختلال‌های یادگیری مشغول به تحصیل بودند، از همان پایه تحصیلی، دانش‌آموزان بدون مشکلات یادگیری انتخاب شدند و هر یک از آزمون‌های یاد شده طی مراحل مختلف بر روی این دانش‌آموزان اجرا شد و سپس داده‌های به دست آمده با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

1. Social anxiety inventory
2. La Greca
3. Olweus bullying - victim questionnaire

یافته‌ها

در پژوهش حاضر از آمار توصیفی برای بررسی میانگین و انحراف معیار استفاده شد و به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها با توجه به ماهیت متغیرها و فرضیه تحقیق از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره مانوا (MANOVA) استفاده گردید. جدول ۱، میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای اضطراب اجتماعی و رفتار قلدری- قربانی در دو گروه اختلال یادگیری خاص و گروه عادی را نشان می‌دهد.

به منظور بررسی فرضیه‌های پژوهش از تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA) استفاده گردید. پیش فرض‌ها و نتایج آزمون مانوا در زیر ارائه گردیده است. آزمون باکس فرض همگنی ماتریس- کوواریانس دو گروه دانش‌آموزان در متغیرهای اضطراب اجتماعی، رفتار قربانی و رفتار قلدری، را تأیید می‌کند ($P=0/089$ ، $BoxM=17/719$). بنابراین، ما شاهد برابری ماتریس‌های کوواریانس

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای اضطراب اجتماعی و رفتار قلدری - قربانی

متغیر	دانش‌آموزان با اختلال یادگیری				دانش‌آموزان عادی			
	M	SD	چولگی	کشیدگی	M	SD	چولگی	کشیدگی
اضطراب اجتماعی	۶۲/۷۰	۱۴/۰۲	-۰/۵۳	-۰/۹۴	۴۸/۲۷	۱۶/۶۳	۰/۰۶	-۰/۹۷
رفتار قربانی	۱۳/۸۰	۵/۰۷	۱/۶۳	۱/۴۱	۱۰/۲۳	۴/۲۷	۱/۲۵	۰/۶۲
رفتار قلدری	۱۲/۰۷	۱/۱۷	۰/۵۵	۰/۸۹	۸/۶۷	۲/۵۱	۱/۳۶	۱/۴۷

مشاهده شده متغیرهای تحقیق در بین دو گروه دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری و عادی هستیم. همچنین واریانس‌های دو گروه دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری و عادی در متغیرهای اضطراب اجتماعی ($F=1/140$ و $P=0/290$)، رفتار قربانی ($F=0/570$) و رفتار قلدری ($P=0/453$ و $F=4/074$) در سطح جامعه با هم برابر هستند.

به منظور بررسی فرضیه‌های پژوهش از تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA) استفاده گردید. پیش فرض‌ها و نتایج آزمون مانوا در زیر ارائه گردیده است. آزمون باکس فرض همگنی ماتریس- کوواریانس دو گروه دانش‌آموزان در متغیرهای اضطراب اجتماعی، رفتار قربانی و رفتار قلدری، را تأیید می‌کند ($P=0/089$ ، $BoxM=17/719$). بنابراین، ما شاهد برابری ماتریس‌های کوواریانس

جدول ۲. نتایج آزمون‌های تحلیل کواریانس چند متغیری برای مقایسه میانگین نمرات دو گروه در متغیرهای اضطراب اجتماعی، رفتار قربانی و رفتار قلدری

نام آزمون	مقدار	F	P	Eta
اثر پیلایی	۰/۷۰۷	۳۳/۱۷۲	۰/۰۰۱	۰/۷۰۷
لامبدای ویلکز	۰/۲۹۳	۳۳/۱۷۲	۰/۰۰۱	۰/۷۰۷
اثر هوتلینگز	۲/۴۱۲	۳۳/۱۷۲	۰/۰۰۱	۰/۷۰۷
بزرگترین ریشه روی	۲/۴۱۲	۳۳/۱۷۲	۰/۰۰۱	۰/۷۰۷

می‌باشند. سطوح معناداری آزمون‌ها بیانگر آن هستند که بین دو گروه دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری و عادی از لحاظ نمرات متغیرهای اضطراب اجتماعی، رفتار قربانی و رفتار قلدری، تفاوت معنادار وجود دارد.

نتایج جدول ۲، نشان می‌دهد آزمون اثر پیلایی با ارزش $0/707$ ، لامبدای ویلکز با ارزش $0/293$ ، اثر هوتلینگز با ارزش $2/412$ و بزرگترین ریشه روی با ارزش $2/412$ و میزان F برابر با $33/172$ و سطح معناداری به دست آمده برابر با $0/001$ از لحاظ آماری معنی دار

جدول ۳. نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیری برای مقایسه میانگین نمرات دو گروه در متغیرهای اضطراب اجتماعی، رفتار قربانی و رفتار قلدری

منابع تغییرات	متغیر وابسته	SS	df	MS	F	P	Eta
گروه	اضطراب اجتماعی	۳۱۲۴/۸۱۷	۱	۳۱۲۴/۸۱۷	۱۳/۲۱۰	۰/۰۰۱	۰/۱۸۶
	رفتار قربانی	۱۹۰/۸۱۷	۱	۱۹۰/۸۱۷	۸/۶۰۵	۰/۰۰۵	۰/۱۲۹
	رفتار قلدری	۲۰۵/۳۵۰	۱	۲۰۵/۳۵۰	۷۳/۱۴۴	۰/۰۰۰	۰/۵۵۸
خطا	اضطراب اجتماعی	۱۳۷۲۰/۱۶۷	۵۸	۲۳۶/۵۵۵			
	رفتار قربانی	۱۲۸۶/۱۶۷	۵۸	۲۲/۱۷۵			
	رفتار قلدری	۱۶۲/۸۳۳	۵۸	۲/۸۰۷			
کل	اضطراب اجتماعی	۲۰۱۵۴۹	۶۰				
	رفتار قربانی	۱۰۱۴۱	۶۰				
	رفتار قلدری	۶۶۳۱	۶۰				

کمتری در بین همسالان داشته باشند و در نتیجه مشارکت و همبستگی کمتری در مقایسه با دانش‌آموزان عادی از خود نشان می‌دهند (لودیگوسکا و زیپتا، ۲۰۱۲).

نتایج دیگر نشان داد که دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری مشکلات رفتاری قلدری-قربانی بیشتری نسبت به دانش‌آموزان بدون ناتوانی یادگیری نشان می‌دهند. این یافته با نتایج پژوهش‌های (یو و همکاران، ۲۰۰۶ و شهیم، ۲۰۰۳) همسو است. براساس این پژوهش کودکان با ناتوانی‌های یادگیری در مقایسه با سایر همسالان بدون ناتوانی یادگیری مشکلات رفتاری، پرخاشگری، بدرفتاری و تکانشگری بیشتری از خود نشان می‌دهند. همچنین، همسو با این نتایج پژوهش یو و همکاران (۲۰۰۶) نیز حاکی از این بود که کودکان با ناتوانی یادگیری نسبت به کودکان بدون ناتوانی یادگیری دو برابر بیشتر احتمال دارد که سطوح بالایی از مشکلات رفتاری نشان دهند ناتوانی یادگیری یکی از علل تأثیر گزار و زیربنایی انجام رفتارهای قلدری است. همچنین، دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری در معرض خطر برای قربانی شدن نیز هستند. نتایج پژوهشی نشان می‌دهد که کودکان دچار ناتوانی یادگیری، در محیط خانه با مشکلات رفتاری بیشتر مواجه‌اند و از مهارت‌های اجتماعی کمتری برخوردارند (شهیم، ۲۰۰۳).

در تبیین مطالب ذکر شده، برخی پژوهشگران براین باورند که دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری به نظر می‌رسد که در انتخاب رفتارهای اجتماعی قابل قبول (بریان، ورنر، پیرل، ۱۹۸۲)، افتراق نشانه‌های اجتماعی (گربر و زینک گراف، ۲، ۱۹۸۲) و در نظر گرفتن دیدگاه دیگری مهارت کمتری دارند (کراوتز، فاوست و شالوو، ۱۹۹۹). در واقع این پژوهش‌ها بیانگر این بود که شاید مشکلات اجتماعی این کودکان زمینه مشکلات رفتاری و هیجانی آن‌ها را ایجادکنند (دادگ، لانسفور، کس، باتز، پتیت، فونتاین و پرایس، ۲۰۰۳). مشکلات اجتماعی این دانش‌آموزان ممکن است به نوبه خود بر دیدگاه‌شان درباره مدرسه تأثیر بگذارد؛ به طوری که پژوهش‌ها نشان داده‌اند که دانش‌آموزان بدون تعامل با همسالان با احتمال بیشتری دارای مشکلات رفتاری هستند که در نتیجه می‌تواند منجر به شکست تحصیلی و در نهایت منجر به ترک تحصیل شوند (دادگ، مک کلاسیکی و فلدمن، ۱۹۸۵).

1. Lodygowska & Czepita
2. Bryan , Werner & Pearl
3. Gerber & Zinkgraf
4. Kravetz , Faust & Shalhav
5. Dodge , Lansfor , Burks , Bates , Pettit, Fontaine & Price
6. Dodge, Mcclaskey & Feldman

بر اساس جدول ۳، نتایج تحلیل واریانس چند متغیری نشان می‌دهد تفاوت آماری معناداری بین دو گروه دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری و عادی در متغیرهای اضطراب اجتماعی ($F=۱۳/۲۱۰$ و $P<۰/۰۱$)، رفتار قربانی ($F=۸/۶۰۵$ و $P<۰/۰۱$) و رفتار قلدری ($F=۷۳/۱۴۴$ و $P<۰/۰۱$) وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

تحقیق حاضر باهدف مقایسه‌ی اضطراب اجتماعی بارفتار قلدری-قربانی در دانش‌آموزان با و بدون ناتوانی یادگیری انجام گرفته است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری از لحاظ میزان اضطراب اجتماعی با دانش‌آموزان عادی تفاوت دارند. این یافته‌ها همسو با نتایج پژوهش‌های (عباسی، ۱۳۹۴؛ حسونند عموزاده، ۱۳۹۲؛ باعزت، ۱۳۸۷) نشان داد که دانش‌آموزانی که دارای اختلال یادگیری هستند، نسبت به دانش‌آموزان عادی از اضطراب اجتماعی بیشتر برخوردار هستند. این دانش‌آموزان در موقعیت‌های اجتماعی و خصوصاً مدرسه، اضطراب بیشتری را تجربه می‌کنند که کارایی آن‌ها را در مقایسه با کودکان عادی تحت تأثیر قرار می‌دهد و در نتیجه با کسب نتیجه‌های ضعیف، که موجب خودکارآمدی و عزت نفس پایین در این دانش‌آموزان می‌شود، سبب می‌شود که از سلامت اجتماعی کمتری برخوردار شوند. به عبارت دیگر، اضطراب بالا در موقعیت‌های اجتماعی و مدرسه، در عملکرد دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری تداخل ایجاد می‌کند و در نتیجه با کسب نتیجه‌های ضعیف، نسبت به خود و دیگران دید منفی اتخاذ می‌کنند که موجب می‌شود مشارکت و پیوند کمتری با دیگران داشته باشند و در نتیجه به احتمال کمتری مورد پذیرش و حمایت دیگران قرار گیرند.

در تبیین مطالب ذکر شده می‌توان گفت که دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری به دلیل مهارت‌های اجتماعی ضعیف و مشکل‌هایی که در زمینه‌ی سازگاری با دیگران دارند، از احساس کارآمدی اجتماعی پایینی برخوردارند که به ترس از اشتباه در مقابل دیگران، یا ارزیابی منفی توسط دیگران می‌انجامد. همچنین با توجه به این که دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری از محیط خانوادگی پر استرسی برخوردارند و مهارت‌های بین فردی و اجتماعی کمتری نسبت به کودکان عادی دارند، بیشتر در معرض اضطراب اجتماعی قرار می‌گیرند که از این حالت اضطراب بالا موجب انزوا و گوشه‌گیری این دانش‌آموزان در مدرسه و در ارتباط با همسالان می‌شود و در نهایت سبب می‌شود که این دانش‌آموزان محبوبیت

ناتوانی‌های یادگیری

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

اصول اخلاقی تماماً در این مقاله رعایت شده است. شرکت کنندگان اجازه داشتند هر زمان که مایل بودند از پژوهش خارج شوند. همچنین همه شرکت کنندگان در جریان روند پژوهش بودند. اطلاعات آن‌ها محرمانه نگه داشته شد.

حامی مالی

این تحقیق هیچ گونه کمک مالی از سازمان‌های تأمین مالی در بخش‌های عمومی، تجاری یا غیرانتفاعی را دریافت نکرده است.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در طراحی، اجرا و نگارش همه بخش‌های پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

با اطمینان کامل و اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

منابع

استوار، ص و رضویه، ا. (۱۳۹۲). بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس اضطراب اجتماعی برای نوجوانان (SAS-A) جهت استفاده در ایران. *روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*، ۳(۱۲)، ۶۹-۷۸.

<https://www.sid.ir/paper/227545/fa>

اشکانی، ف و حیدری، ح. (۱۳۹۳). تأثیر آموزش تنظیم هیجانی بر بهزیستی روان‌شناختی و سبک‌های اسنادی دانش‌آموزان مبتلا به ناتوانی یادگیری مقطع دبستان. *مجله‌ی ناتوانی‌های یادگیری*، ۴(۱)، ۱۱۹-۱۲۵.

<https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=306350>

افروز، غ. ر.، قاسم‌زاده، س.، تازیکی، ط.، مهاجرانی، م و دالوند، م. (۱۳۹۳). اثربخشی مداخله‌های حسی حرکتی بر افزایش دامنه‌ی توجه دانش‌آموزان با ناتوانی‌های یادگیری. *مجله‌ی ناتوانی‌های یادگیری*، ۴(۱)، ۳۳-۴۳.

http://jld.uma.ac.ir/article_215_4.html?lang=fa

باعزت، ف. (۱۳۸۷). تعیین عوامل اختلال‌های هیجانی مؤثر بر نارساخوانی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی. *مجله پژوهش در حیطه کودکان استثنایی*، ۸(۴)، ۴۰۴-۴۱۲.

<https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=122716>

بلبلی، ل.، حبیبی، ی و رجیبی، ع. (۱۳۹۲). تأثیر افزایش ساعات ورزش بر تصویر بدنی، توده‌ی بدنی و اضطراب اجتماعی در دانش‌آموزان. *مجله روان‌شناسی مدرسه*، ۲(۲)، ۲۹-۴۳.

<https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=198682>

نتایج پژوهش یو و همکاران (۲۰۰۶) حاکی از این بود که کودکان با ناتوانی یادگیری نسبت به کودکان بدون ناتوانی یادگیری دو برابر بیشتر احتمال دارد که سطوح بالایی از مشکلات رفتاری نشان دهند ناتوانی-یادگیری یکی از علل تأثیر گزار و زیربنایی انجام رفتارهای قلدری است. همچنین، دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری در معرض خطر برای قربانی شدن نیز هستند. با توجه به اثرات بسیار مخرب رفتارهای قلدرانه بر دانش‌آموزان قربانی قلدری لازم و ضروری بود تا در جهت روشن شدن چگونگی مواجهه با این پدیده و کاستن از اثرات مخرب آن بر زندگی دانش‌آموزان پژوهش‌هایی انجام شود. قلدری بیشتر در دانش‌آموزان عادی مورد بررسی قرار گرفته است و در زمینه دانش‌آموزان با اختلال یادگیری کمتر تحقیق صورت گرفته است. می‌توان بیان کرد که دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری شاید به علت انحراف ادراک شده از هنجارهای قالبی شایستگی اجتماعی و تحصیلی، منفی‌ترین حالت اجتماعی را در کلاس تلفیقی به خود می‌گیرند. همچنین این دانش‌آموزان ممکن است به دلیل تجربیات ناموفق، شایستگی اجتماعی نداشته باشند (گورمن، ۲۰۰۲؛ ترجمه نریمانی و دگرماندرو، ۱۳۸۳). بنابراین، آموزش مهارت‌های اجتماعی، شیوه‌های برقراری ارتباط، کمک به دانش‌آموزان در زمینه دوست‌یابی و آگاه‌سازی اولیاء کودکان و مدرسه نسبت به مسائل دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری موجب می‌شود تا پذیرش توسط همسالان و رشد اجتماعی این قبیل دانش‌آموزان تا حدودی هموار و آسان‌تر شود و در این شرایط است که نشاط و طراوت و بهداشت روانی آن‌ها تأمین می‌شود و می‌توانند از بودن در مدرسه لذت ببرند. با توجه به نتایج این پژوهش مبنی بر وجود بعضی مشکلات رفتاری، و رفتارهای توأم با پرخاشگری می‌توان به مسئولان و صاحب‌نظران حیطه مشکلات یادگیری پیشنهاد نمود که به مشکلات رفتاری کودکان ناتوان در یادگیری بیشتر توجه کنند و امکاناتی در جهت حل این مشکلات فراهم آورند. مهم‌ترین محدودیت‌های این پژوهش کم بودن تعداد نمونه‌ها و محدود بودن آن به یک شهر و یک مقطع تحصیلی بود. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده ضمن بررسی نمونه‌های بیشتر دانش‌آموزان مقاطع راهنمایی و دبیرستان نیز ارزیابی شوند. همچنین پیشنهاد می‌شود متغیرهای دیگر روان‌شناختی در دانش‌آموزان با ناتوانی‌های یادگیری مورد توجه و پژوهش پژوهشگران قرار گیرد تا زوایا و سهم عوامل مختلف روشن شود.

- La Greca, A. M., & Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships. *Journal of abnormal child psychology*, 26(2), 83-94. <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1022684520514>
- Afroz, G. H., Ghasemzadeh, S., Taziki, T., Mohajerani, M., Dalvand, M. (2014). Effectiveness of sensorimotor interventions to increase the attention span of students with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 4(1), 119-125. (Persian). http://jld.uma.ac.ir/article_215_4.html?lang=fa
- Ashkani, F., Heydari, A. (2014). Effects of emotional adjustment on psychological welfare and attributional styles of students with learning disabilities in primary school. *Journal of Learning Disabilities*, 4(1), 119-125. (Persian). http://jld.uma.ac.ir/article_214_en.html?lang=en
- Baezzat, F. (2007). Determining the factors of emotional disorders affecting dyslexia in primary school students. *Journal of research in exceptional children*, 8(4), 404-412. (Persian). http://joec.ir/browse.php?a_id=340&sid=1&slc_lang=en
- Bryan T, Werner M, Pearl R. (1982). Learning disabled student conformity responses to pro social and antisocial situations. *Learning Disability Quarterly*, 5(4), 344-352. [DOI:10.2307/1510916]
- Bahrami, M., Abolghasemi, A., Narimani, M. (1392). Comparison of self-Perception and immunologic behavior in students with symptoms of social anxiety disorder and normal students. *School Psychology Journal*, 2(3) 62-79. (Persian). http://jsp.uma.ac.ir/article_71.html
- Bolboli, L., Habibi, Y., Rajabi, A. (2013). The effect of exercise on body image, body mass and social anxiety in students. *Journal of school psychology*, 2(2), 29-43. (Persian). http://jsp.uma.ac.ir/article_61.html?lang=en
- Dodge, K. A., Lansfor, J. E., Burks, V. S., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R., & Price, J. M. (2003). Peer rejection and social information processing factors in the development of aggressive behavior problems in children. *Child Dev*, 74(2), 374-393. [DOI:10.1111%2F1467-8624.7402004]
- Dodge, K. A., McClaskey, C. L., & Feldman, E. (1985). Situational approach to the assessment of social competence in children. *J Consult Clin Psychol*, 53(3), 344-353. [DOI:10.1037/0022-006X.53.3.344]
- Freilich, R., & Shechtman, Z. (2010). The contribution of art therapy to the social, emotional, and academic adjustment of children with learning disabilities. *The Arts in Psychotherapy*, 37(2), 97-105. [DOI:10.1016/j.aip.2010.02.003]
- Gredler, G. R., & Olweus, D. (2003). Bullying at school: What we know and what we can do. *Psychology in the Schools*, 40(6), 699-700. [DOI:10.1002/pits.10114]
- بهرامی، م.، ابوالقاسمی، ع و نریمانی، م. (۱۳۹۲). مقایسه ادراک از خود و رفتارهای ایمنی در دانش‌آموزان دارای نشانه‌های اختلال اضطراب اجتماعی و بهنجار. *مجله روان‌شناسی مدرسه*، ۲(۳)، ۶۲-۷۹. <https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=199580>
- حسنوندعموزاده، م.، حسنوندعموزاده، ع و حسنوندعموزاده، م. (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش مهارت‌های مدیریت خشم بر اضطراب اجتماعی و مهارت خودنظم‌دهی خشم در پسران مضطرب دبیرستانی. *فصلنامه دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۴(۵۴)، ۷۴-۸۴. <https://www.sid.ir/en/journal/ViewPaper.aspx?id=353330>
- شهیم، س. (۱۳۸۲). مقایسه مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری در دو گروه کودکان عادی و کودکان دارای ناتوانی‌های یادگیری در مدرسه و خانه. *مجله روان‌شناسی و تربیتی*، ۳۳(۱)، ۱۲۱-۱۳۸. https://journal.ut.ac.ir/article_10575.html
- عباسی، م. (۱۳۹۴). مقایسه بهزیستی اجتماعی و اضطراب اجتماعی در دانش‌آموزان با و بدون ناتوانی یادگیری خاص. *مجله ناتوانی‌های یادگیری*، ۵(۲)، ۷۴-۹۱. http://jld.uma.ac.ir/article_393.html?lang=fa
- قوامی، م.، فاتحی زاده، م.، فرامرز، س و نوری امامزاده نی، ا. (۱۳۹۳). اثربخشی رویکرد روایت درمانی بر اضطراب اجتماعی و عزت‌نفس دانش‌آموزان دختر دوره راهنمایی. *روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه*، ۳(۳)، ۷۳-۶۱. http://jsp.uma.ac.ir/article_231_18.html?lang=fa
- گنجی، م و گنجی، ح. (۱۳۹۲). روان‌شناسی کودکان استثنایی براساس DSM-5. تهران: انتشارات ساوالان. <https://www.adinehbook.com/gp/product/9647609869>
- گورمن، ج. (۲۰۰۲). اختلالات هیجانی و ناتوانی‌های یادگیری در کلاس‌های ابتدایی. ترجمه محمد نریمانی و ناصر دگرماندرواق (۱۳۸۳). چاپ اول، اردبیل، انتشارات نیک آموز. <https://www.adinehbook.com/gp/product/9647875266>
- نریمانی، م.، رجیبی، س.، افروز، غ.ر و صمدی خوشخو، ح. (۱۳۹۰). بررسی کارآمدی مراکز ناتوانی‌های یادگیری استان اردبیل در بهبود علایم اختلال یادگیری دانش‌آموزان. *مجله‌ی ناتوانی‌های یادگیری*، ۱(۱)، ۱۰۹-۱۲۸. <https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=151095>

References

- Abbasi, M. (2016). Comparison of social well-being and social anxiety in students with and without special learning disabilities. *Journal of learning disability*, 5(2), 74-91. (Persian) http://jld.uma.ac.ir/article_393.html?lang=en
- Olweus, D. (1995). Bullying or peer abuse at school: Facts and intervention. *Current directions in psychological science*, 4(6), 196-200. [DOI:10.1111/1467-8721.ep10772640]

- Glew, G. M., Fan, M. Y., Katon, W., & Rivara, F. P. (2008). Bullying and school safety. *The Journal of pediatrics*, 152(1), 123-8. [DOI:10.1016/j.jpeds.2007.05.045]
- Ghanji, M., Ghanji, H (2012). *Exceptional child psychology based DSM-5*. Tehran: Savalan Publication. (Persian). <https://www.adinehbook.com/gp/product/9647609869>
- Gerber, P. J., & Zinkgraf, S. A. (1982). A comparative study of social perceptual ability in learning disabled and non-handicapped students. *Learning Disability Quarterly*, 5(4), 347-378. [DOI:10.2307/1510920]
- Hasanvand amoozadeh, M., Hasanvand amoozadeh, A., Hasanvand amoozadeh, M. (2013). The effectiveness of anger management skills training on social anxiety and anger self-regulation skills in troubled boy's high school. *Journal of Knowledge and Research in Applied Psychology*, 4(54), 74-84. (Persian). <https://www.sid.ir/en/journal/ViewPaper.aspx?id=353330>
- Hughes, W., & Dawson. (1995). Memories of school: Adult dyslexics recall their school days. Support for learning, 10(4), 181-184. [DOI:10.1111/j.1467-9604.1995.tb00037.x]
- Kravetz, S., Faust, M., & Shalhav, S. (1999). LD, interpersonal understanding, and social behavior in the classroom. *Learning Disability Quarterly*, 32(3), 248-255. [DOI:10.1177%2F002221949903200306]
- Kisner, J. A., & Gatlin, D. (1989). Correlates of peer rejection among children with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 12(2), 133-140. [DOI:10.2307/1510729]
- Leary, M. R., Schreindorfer, L. S., & Haupt, A. L. (1995). The role of low self-esteem in emotional and behavioral problems: why is low self-esteem dysfunctional? *J Soc Clin Psychol*, 14(3), 297-314. <https://capmh.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13034-017-0207-y>
- Lee, C. H. (2010). Personal and interpersonal correlates of bullying behaviors among Korean middle school students. *Journal of interpersonal violence*. 25(1), 152-76. [DOI:10.1177/0886260508329124]
- Lerner, J. W. (2012). *Learning disabilities: Theories, diagnosis, and Teaching strategies (9th Ed.)*. Boston: MA: Houghton Mifflin. <https://www.amazon.com/Learning-Disabilities-Theories-Diagnosis-Strategies/dp/061822405X>
- Lodygowska, E., & Czepita, D. (2012). School phobia in children with dyslexia. *Annales Academiae Medicae Stetinensis*, 58(1), 66-70. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23547398/>
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Jama*. 285(16), 2094-100. <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/193774>
- Narimani, M., Rajabi, S., Afrooz, G. H., Samadi Khoshkho, H (2011). Effectiveness of learning disability centers in improving learning disorder symptoms of students in Ardabil. *Journal of Learning Disabilities*, 1(1), 109-128. (Persian). http://jld.uma.ac.ir/article_93.html?lang=en
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2011). Traditional and nontraditional bullying among youth: A test of general strain theory. *Youth and Society*. 43(2), 727-51. [DOI:10.1177/0044118X10366951]
- Shahim, S. (2003). Comparison of social skills and behavioral problems in two groups of normal children and children with learning disabilities in school and home. *Journal of Psychology & Educational*. 33(1), 121-138. [Persian]. <https://www.sid.ir/en/Journal/ViewPaper.aspx?ID=14760>
- Yu, J. W., Buka, S. L., Mc, Cormick, M. C., Fitzmaurice, G. M., & Indurkha, A. (2006). Behavioral problems and the effects of early intervention on eight year old children with learning disabilities. *Matern Child Health J*, 10(4), 329-338. [DOI:10.1007/s10995-005-0066-7]